

پاشخانیکى "په لکه زيرپينه" و پروژهى کتیبى

خويندنى كوردى زاروكان

ئەمجەد شاکەلى

دۆى دادە پوونە¹، نىوى گوتارىكى مامۇستا حەمەسەعید حەسەنە، لە ژمارە 117ى سالى 2000ى گۆفارى "بەريانگ" دا و لە پووپەلانى 9-11 و 15-18دا، بلاو بووئەتەو. گوتارەكەى مامۇستا حەسەن، گوتارىكى پەخنەبى و هەلسەنگاندنىكى تەواوى بەرھەمەكانى مامۇستا سروە عەزىزە، كە كۆمەلە كتیبىكەن بۆ مندالان نووسراون و نامادەكراون و وەرگىڤدراون. مامۇستا حەسەن، زۆر وردكارانە و وردبىنانە، ئەو بەرھەمانەى خويندوونەو و زىرەكانە تىبىنى و سەرنجەكانى خۆى لە سەر نووسيون. منىش وەك كەسىكى ھاوپىشە و ھاوكارى -نيزىكەى دە سالىك كارى مامۇستاييم كردوو- مامۇستايان حەمەسەعید حەسەن و سروە عەزىز، هەم كتیبەكانى مامۇستا سروە عەزىز و هەم گوتارەكەى مامۇستا حەسەنم خويندوونەو و لە لاشم مەبەست بوون. مامۇستا حەسەن لە گوتارەكەيدا لىزانانە، هەم كەلین و چەوتى و هەلەكانى كتیبەكانى مامۇستا سروە عەزىزى دەستنىشان كردوون و هەمىش راستى و دروستىبەكانى. من نووسىنەكەى مامۇستا حەسەنم كۆلىك پى جوان و باش و تۆكمەيە، دەستخوشى لى دەكەم و ئومىدەوارىشم هەموو نووسىنىك، مامۇستا حەسەن ئاسا، بۆ دەرختنى راستىبەكان و وەرماندەوئەى پرسىارەكان، پەخنەگرانە بخويندريئەو و هەلبەسەنگىندريئە و بخريئە بەر باس و دەمەتەقە. گوتارەكەى مامۇستا حەسەن ھانىدام، ئەم نووسىنە، وەك پوونكردەوئەيەكى پىويست لەمەر ئەو بابەتەو، كە تا رادەيەك دەكرى وەك پاشخانىك، بۆ كتیبەكانى مامۇستا سروە عەزىز حىساب بكرى، بخەمە بەر چاو.

سالانى 1970 و 1980كان، مامۇستايانى زمانى كوردى -كرمانجى خواروو(سۆرانى)- لە سوید، كە وانەيان بە زارۆكى كورد دەگوتەو، كتیبى ئەلفىبى ئىبراھىم بالداريان -بىگومان ئىستاش ھەر وایە- وەك بناخە و بنەمايەك بۆ فېرېبونى زارۆك، بەكار دەبرد. دواتر ھەندەك كتیبى دىكە، كە ھەر ھەموويان لە سەر بىرۆكە و شىوئەى كتیبەكەى مامۇستا بالدار دانرابوون، پەيدا بوون، وەك ئەو كتیبانەى حىزبى ديموكراتى كوردستانى ئىران، كۆمەلەى زەحمەتكىشانى كوردستانى ئىران و ئىنتىشاراتى سەلاھەددىنى كۆمارى ئىسلامى ئىران، وەلئ ئەمانە ئايدىلۆژىئىرئابوون و سىياسەتاوى كرابوون و ھەريەكە و دەيەويست و دەيەويئە زارۆكى بىگەردى پاكى فرىشتەئاسا بكات بە ئەندام و ھەوادار و چەكدارى حىزب و بىروباوئەپەكەى خۆى. لە پال ئەوانەشدا مامۇستايان بۆ خۆيان لەم كتیب و ئەو كتیب، گوتار و نووسىنيان فۆتۆكۆپى دەكرد و بەكار دەبرد. بەھارى 1987، ئەودەمى من مامۇستا بووم و لە باژىرې "كارلسكوگا" Karlskoga" ى سوید، كارم دەكرد. مسىف نوردىل Siv Nordell ، خانمىك بوو بەرپرسى دەسنگاى كارگىرې خويندنگە بوو، بانگھېشتنى جفینىكى كردم، لە باژىرې "ئوپسالا" Uppsala" ى

¹ لە گەرميان لە برى وشەى "پوون"، وەك پىچەوانەى وشەى "خەست"، وشەى "ترنگ" ھەيە. "نگ" ng، وەك "ng" ى سویدى و ئىنگلىزى. دەگوتى: شلەيەكى خەست، دۆيەكى خەست و خۆشاويكى خەست. پىچەوانەكانىشان: شلەيەكى ترنگ، دۆيەكى ترنگ و خۆشاويكى ترنگ. لە "ھەنباھەبۆرىنە" ى ھەژارى موكرىيانى، "فەرھەنگى خال" ى شىخ موحەممەدى خال و "كوردستان" ى گىوى موكرىيانىشدا، وشەى "تراو"، ھاتوو، كە دەكاتە: شتى زۆر شل و پوون، كە بەشى ئاوى زۆرتر بىت، بەرانبەر بە خەست. ئەو "تراو" دەكاتە: تىراو و ھەر واتاى وشەى "ترنگ" دەدات.

سوید². لهو جښینه دا باس له پښوېستی دانانی کتیبی خویندنی زمانی کوردی، بۆ زارۆکانی کوردی سوید کرا. پیکرا گه یشتنه ئه و نه نجامه ی، که هه ول بدریت، پښه ند به که سانی دیکه ی شاره زا و پسپۆر له و بواره دا بکریت و هه ول ی پیکه ینانی کۆمیته یه که له و که سانه، بدریت و هه ول بدریت بۆ ئاماده کردنی کتیب بۆ سۆ پله ی خویندن و جښینی دیکه ش له و جۆره بکریت و ته و او ی مه سره فی ئه و جښین و کتیبانه ش، کارگێرپی خویندنگه کان وه نه ستوی خۆی بگریت. ئه و نه نجامه وه که پښینان و پښبیرا، له لایه ن ئاماده بووانه وه په سه ند کران. ماوه یه که پاش ئه وه - ئه گه به هه له دا نه چوویم - به هاری سالی 1988، ئه وده می من له باژێری ستۆکهۆلم ده رسم ده گوته وه، بانگه یشتنی جښینیکی دیکه کرام له ستۆکهۆلم. بانگه یشتنه که، له لایه ن سیف نووردیل یا مای بییهر Maj Beijer هه بو، که ئه مه ی دوا ییشیان هه ر له بواری کارگێرپی خویندنگه و ئه وانه دا کاری ده کرد³. له و روونیشته دا هه ر ئه و باسانه ی، که له جښینه که ی ئوپسالادا باسکرا بوون، به مه سه له ی پیکه ینانی کۆمیته ی شه وه بۆ دانانی کتیبان، هینرانه وه گۆرې و جه ختیان له سه ر کرانه وه و بپاریان له سه ر درانه وه. له جښینیکی دیکه ی کارگێرپی خویندنگه و ئاماده کردنی کتیبی خویندنی زمانی کوردی بۆ زارۆکان، که له 1989/11/27 دا کرا⁴، بپاری دامه زانندی ده سه ته یه کی راویژکاری بۆ کارکردن و به شداری بوون، له پرۆژه ی دانانی کتیبی کوردی بۆ زارۆکان، له نیوان 1989/7/15 - 1990/6/20 درا⁵. ماوه یه که پښ ئه وه ش، کتیبی کوردی (کرمانجی سه روو) ئه م بخوین Em Bixwinin، بۆ زارۆکان چاپ کرا. هه رچی کتیبه به کوردی (کرمانجی خوارو-سۆرانی)، چ پرس و راویژیک به ئیمه نه کرا و ئه و ده سه ته ی راویژکاری شه، که بۆ پرۆژه ی ئاماده کردنی کتیبان دامه زینرنا بوو، ته نی له سه ر کاغه ز بوو و من به ش به حالی خۆم، بېجگه له نامه ی بپاری دامه زانندی ئه و ده سه ته یه، که له تۆقه مبه ری 1989 دا به پۆستدا بۆم هاتبوو، نه که س بانگی کردم، بۆ به شداری بوون له دانانی کتیبدا و نه کۆمیته ساز کرا و نه هېچ. وا دیار بوو، له پشتی په رده وه، کاره کان به جۆریکی دیکه ئه نجام ده درین. هه ر له و به ینه دا، مامۆستا سه روو عه زیز، په شنووسی کتیبی بۆ ناردم، بۆ ئه وه ی ته ماشایه کی بکه م و سه رنجی خۆمی له سه ر بده م. کتیبه که بېجگه له وه ی په شنووس بوو، نه ناوی به سه ره وه بوو، نه وینه ی تیدا بوو، نه هېچ زانیاریه کی - وه که بۆ چ پله یه کی خویندنه و بۆ مندالی چه ند سالانه و ئه و شتانه - له باره وه نووسرا بوو. ئه و په شنووسه - وه که دواتر زانیم - کتیبی راهینانی "په لکه زێرینه" بوو. واته: پښ ئه وه ی به کتیبی خویندنه وه که دا بچمه وه، من به کتیبی راهینانه که دا چومه وه، چونکه سه روو عه زیز خۆی له پښدا ئه وه ی بۆ ناردم و بۆ ئه وه ی هېچ روونکردنه وه یه کیشی له گه لدا بیت، که شتی وا هه رگیز نابیت و منیش به گۆیره ی دیت و بۆچوونی خۆم و تیگه یشتنم لئی، سه رنج و تیبینییه کانم له نامه یه که دا بۆ سه روو عه زیز نووسین و نامه که م بۆ ناردم. ده قی ئه و نامه یه له خواره وه وه که خۆی بلاو ده که مه وه و ناوی نامه ی یه که می لئ ده نیم.

نامه ی یه که م:

خوشکی به پښ سه روو خانم، سلوو.

² له و که سانه ی، که له و جښینه دا به شداری بوون، سیف نووردیل، وه که سه ره یه رشتیکه ری جښینه که، ئه میری قازی، به ختیار ئه مین، فه رهاد شاکه لی، مارتین (موحه مه د) فه ره ج، خانمیک به نیوی یوقیه (مخابن پاشناویم وه بپر نایه ته وه)، مامۆستا عه زیز (مخابن پاشناویم وه بپر نایه ته وه) و خۆم (ئه مه ج شاکه لی).

³ له و جښینه دا بېجگه له "سیف نووردیل" یا "مای بییهر" - بپرم نایه ته وه کامان - سه روو عه زیز، مامۆستا عه زیز، یوقیه و خۆم (ئه مه ج شاکه لی) و زۆری دیکه ش بوون، به لām من بۆخۆم وه بپرم نایه نه وه، به شداری بوون.

⁴ به به شداری بوونی: مای بییهر، سیف نووردیل، سه سه ن ده رویش، "ی سکووگمان J Skogman" و ئا هه سه به ری.

⁵ به گۆیره ی ئه و بپاره ش ده بوو ئه و ده سه ته یه له م که سانه پیک بیت: سه روو عه زیز، مه کی دالابا، ئیمرا ئه لیا جک، ئاسۆ گه رمیانی، سه سه ن قازی، هه یه ر ئۆتو، سه بیحه ئۆتو، موسته فا ئوزون و ئه مه ج شاکه لی. ئه م ده سه ته یه له مامۆستایانی کوردی کرمانجی سه روو و کرمانجی خوارو پیکه اتبوو.

کتیبه که تم خوینده وه، دستخوشی و پیروزباییت لی ده کم. هرچه نده من کتیبی خوینده وه که م نه خوینده وه ته وه و واپیده چیت ئەم کتیبه ش راهینانی ئەو بییت، به لام ده توانم ئەم سهرنجانه ی خواره وه بخه مه بهرچاو و بیگومان بریاری سهره تا و دوابریش هر هی خوتانه. ل: بۆ لاپه ره دانراوه⁶:

1. ئەگەر کتیبه که بۆ مندالی بچوکه -هیچ نه بی سهره تاکه ی- ئەوا: من ناوم... ده بیته گیروگرفت و مندالی ده بی بنووسیت: من ناوم سهرکه وته، هیرۆیه، ئەو(ه) یه تۆزیک ئاسان نییه. ئەگەر هر بنووسریت: ناو: ئازاد، سهرکه وته، هیرۆ، پهنگه ئاسانتر بییت، ل: 1.
2. وشه ی (ئهوین) هر (ئهفین) هکه یه و کوردی لای خۆمان و زیتیر پۆژه لاتی کوردستان وایان لی کردوه و پهنگه هر به (ئهفین) بمینیتته وه باشتر بییت، ل: 9، 18، 23، 24، 26، 41، 42، 45، 55، 73، 79، 81، 84، 89، 93.
3. مه بهست له وشه ی (زار) چیه؟ ل: 5، 12، 22، 28، ئەگەر به واتای (دهم) بییت، ئەوا: زاریکی په ش، ده میکی په ش، پهنگه باش نه بییت. ئەگەر به واتای (زاری) تاو له (نهرد) بییت، ئەوا ده بییت.
4. له بری وشه ی (به ران)، وشه یه کی دیکه ی وهک (مه پ)، پهنگه باشتر بییت، چونکه له کورده واریدا، به ران هر به کار نابه ن و پیموانیه لی ره ش (له ئەوروپا) له ماله کوردا، به ران ئاسایی بییت! ل: 12، 14.
5. وشه ی (گوئی) بگویدریت به وشه یه کی دیکه، چونکه (ئی) گوئی بۆ خوی له (وی) (Ö) دا هه یه و دهنگی (وی) (Ö) بییش بۆ خوی دهنگی سهره خویه، هرچه نده ئەو پینه و په پۆیه ی کوردیه چاره سهری ته واو نییه. ل: 33.
6. وشه ی (دان)، بکریت به (ددان) باشتره، چونکه تهنی له سلیمانی دهگوتریت (دان) و ته واوی ناوچه کانی دیکه ی کوردستان ده لئین (ددان، دران، دگان، دندان)، به لام (ددان) له هه موویان باشتره. ل: 35.
7. (مه یمون) بکریت به (مه یمون) واته: به (وو) بنووسریت. ل: 8.
8. (مه په که زهرده)، پهنگه به کارهینانی وشه ی (زهرده) بۆ مه پ، هر پاست نه بییت، چونکه مه پی زهرده نییه. ده زانم له کتیبه کانی لای خۆمانیش و نووسراوه، به لام هه له یه. مه پ ده کرئ (په ش، سپی، بۆر، چار، په ر و...) بییت و شوان ئەوانه باشتر ده زانیت و پهنگه لی ره ش خه لکی پی هه بن ئەوانه بزنان. ل: 39.
9. (دارۆ) هر (دارا) یه. پیموانیه ناوی و هه بییت. مه گەر بۆ خۆشه ویستی یا بچووکردنه وه بکریت به (دارۆ). ل: 42، 55، 61، 84، 89.
10. (تابان)، فارسیه و بکریت به ناویکی کوردی باشتره. ل: 47، 63.
11. (نه نکم نان ده برژینیت به تهنور)، بکریت به (نه نکم به تهنور نان ده کات) باشتره، چونکه وشه ی برژاندن بۆ (نان) زیاده یه و فرمان (فعل Verb) ییش له کوریدا ده که ویتته داوه. ل: 47.
12. تیپی (ک، گ) به شیوه ی فارسی بنووسرین باشتره، نه ک به شیوه ی عه ره بی، که هه مزه یان له سهره (ک). ل: 51، 57.
13. س+ک = سک. وشه ی (سک) تهنی له سلیمانی به کار ده بریت، له بری ئەوه بگوترئ (زگ)، پهنگه باشتر بییت، چونکه له هه موو ناوچه کانی کوردستان و ده لئین. ل: 53.
14. وشه ی (بخوینه وه، پرپکه ره وه، بخه ره و...)، بکرین به (بخوینه وه، پرپکه وه، بخه و...)، پهنگه باشتر بن. ل: 58، 61، 79، 80.
15. گ+لا = گلا، بنووسرئ (گه لا) باشتره نه ک (گلا). ئەگەر له ویش مه بهست گ+ شتیکی دیکه بییت، ئەوا وشه ی (گه لا) لا بریت و بگویدریت به وشه یه کی دیکه. ل: 58.

⁶ لیره شدا مه بهست له لاپه ره کانی راهینانی په لکه زیتیریه وه وهک ره شنووس نه ک وهک کتیب.

16. (ئاورنگ) بۆ خۆى (ئاورینگ) ه. (ئاورینگ مانگا دەدۆشى)، پاستتره، چونكه (دۆشین) به واتای (شیردۆشین) دیت و ئەو ش کاره که یه، که (دۆشین) بیت. واته: (شیر) له گوانی مانگا یا مه پ دهرده کریت و کاره که (العملیه) دۆشینى پى ده گوتريت. ل: 59.

17. (هۆ پىوى پىوى...)، ئەگەر به تهواوى بنوسريت، پهنگه سوودى زياتر بيت. ل: 63.

18. (مقست) له (مقص)ى عه ره بيه وه هاتوو و پاسته له قسه کردندا به کار ده بریت، به لام وشه ی کوردی له برى (مقست) به کار بریت، بیگومان باشتره. ئەلبهت وشه ی (قهچى، قاچى، دوویدر، دوویدر، دوویدر) کوردین و به واتای (مقست) دین. ل: 65.

19. (تهله فزیۆن) یا (تهله فزیۆن) پاستترن له (تهله فزیۆن)، چونكه ئیمه لای خۆمان وشه که به عه ره بى به کار ده به یین و له بهر ئەوه ی عه ره ب (ف)یان نییه، ده یکه ن به (ف) و ئیمه ش هه ره له سه ره ئەو هه له یه پۆیشتووین. ل: 73، 83.

20. (جادوگەر) به (وو) باشتره له (جادوگەر) به (و). ل: 76.

21. (نه نکم شیرى مانگا ده دۆشى)، پاست نییه و بگوتري (نه نکم مانگا ده دۆشى)، چونكه کورد وا ده لى. ل: 79.

22. (بۆیه چى، پاوچى)، ئەو پاشگرى (چى)یه، له تورکییه وه هاتوو. بۆ (پاوچى، ل: 84) "گۆران" ی شاعیر، (پاوه ک) ی به کار هیناوه. گۆران ده لى:

چاوى نووقاند پرخه پرخ نووست تا پاوه ک وتى پخ

23. (حاجى له ق له ق) بکریت به (حاجى له ق له ق) باشتره. ل: 85، دپرى: 10، 12، 14.

24. وشه ی (ئىفا) هه له یه و پاستیه که ی (ئىفا)یه. پهنگه لیڤه خه لکی کوردیش هه بن ناویان (ئىفا) بیت، به لام (ئىفا) کوردی نییه، ئەگەر ئەم (ئىفا)یه ی ئەم وانیه بۆ خۆى سویدییه، ئەوا قه دیدی نییه، به لام ده بی بکریت به (ئىفا)، خو ئەگەر کوردیشه ئەوا بکریت به ناویکی دیکه باشتره. ل: 98.

25. تهواوى کرمانج و کوردی تورکیا و سووریا و سوڤییت و ئیرانیش - به کاریگه ریی فارسی - ده لىن (سوید). (سوید) کوردی عیراق ده لىن و به کاریگه ریی عه ره بى. پهنگه (سوید) هکه جوانتر بیت.

ئه مچه د شا که لى 1989/11/2 سه رکه وتنت ده خوازم.

دوو سى مانگىک دواى ئەو راهینانى په لکه زێڤینه یه و وه لامه که ی من، کتیبىکی دیکه م له مامۆستا سروه عه زیزه وه بۆ هات، بۆ پیداجوونه وه. ئەمجاره یان کتیبى خویندنه وه ی په لکه زێڤینه بوو. ئەمیش هه ره وهک ئەوه ی پيشوو، هیچ زانیاری و پله و شتىکی وای له گه لدا نه بوو و وهک جارى پيشوویش په شنوس بوو. ئەمجاره شیان پیدایا چومه وه و تیبینی و سه رنجگه لیکم، که هه بوون کردمن به نامه یه ک و بۆ سروه عه زیزم نارد. وا له خواره وه وهک خۆى ده قه که ی بلاو ده که مه وه و ناوی نامه ی دووه می لى ده نيم.

نامه ی دووه م:

به ریز سروه خانم، ریز و سلوم.

پاش خویندنه وه ی کتیبه که ت، ئەم سه رنجانه ی خواره وه م هه بوون، هیوادارم ئەگه ر سوودمه ندیش نه بن، بریک پووناکی بخه نه سه ر کاره که و بواری ده مه ته قه و لیۆردبوونه وه له کارىکی وادا، به رین و به رفراوانتر بکه ن. ل: بۆ لاپه ره دانراوه⁷:

ل: 1، 3، 5، 6:

⁷ مه به ستیش لاپه ره ی په لکه زێڤینه ی خویندنه وه یه وهک په شنوس نهک وهک کتیب.

1. هر وهك بۆ كتيبه كه ی دی نووسیبووم، من وشه ی (دارۆ) م پئی جوان نییه. وشه كه به ئهسل (دارا)یه. (دارۆ) له كوردیدا به واتای (ههیه، ههیه تی) دیت و ئهگه ر بییت به (دارۆ) دهكات: ده زمانی هه مام. زۆر جارن و زۆر مندال (رای سووك به (پ) ده خویننه وه.

2. راسته لای خۆمان وشه ی (قوتابخانه) رۆیشتوو و باوه، به لام وشه یه کی خۆش نییه و له (کتابی خانه) وه هاتوو، واته: (ئه هلی کیتاب) و (خانه) کهیش به واتای: (جیی ئه وان). ئه و (ک) هیش هر له هیچه وه بووه به (ق)، وهك چۆن کرمانجی باکووری کوردستان ده یگۆرن. پیموایه وشه ی (فیگره) بۆ پله ی سه ره تایه باشه و (خویندنگه) ییش بۆ ناوه ندی و دواناوه ندی و برپیک سه ره وه تریش باشه.

ن: 2، 3، 8، 16:

1. من (ئه قین) م له (ئه وین) پئی باشته ر.

2. پیموایه سویدی نالین (ئیغه)، به لکه ده لین (ئیغا)، جا که وا بییت بۆچی (ئیغا) نه بییت؟

3. مادام (خهت خه تین) واتایه ک ده دات و یه ک وشه یه، وا چاکه به سه ر یه که وه بنووسریت، به م شیوه یه (خهت خه تین).
ل: 9: بۆ له بری وشه ی (به ران) وشه ی (قان) یا (سان)، که ئامیریکی موسیقایه یا (هان)، که گیایه کی کپیوه و چیشتی لئ دروست ده کریت، یا (پیان) نه بییت؟ چونکه (به ران) سه رباری ئه وه ی، که ناپه سه ند و ناشیرینه، له نئو کوردیشدا خۆشه ویست نییه.

ل: 10: که ده لئی (که و له سه ر شاخ ده ژی...)، مرۆف وا تیده گات، که (که و) ته نئ له سه ر لووتکه ی شاخ ده ژین و له لاپال و دۆلدا ناتوانن بژین! پیموایه (که و) له ناوچه ی شاخاوی ده ژین، نه ک ته نئ (له سه ر شاخ).

ل: 11: وشه ی (مۆن) دووباره یه و له ل 9 دا هاتوو، که له باره ی تیپی (ن) وه یه. رهنگه له ل 11 دا وشه یه کی دی که (ۆ) ی تیدا بییت، دابنریت، باشته ر بییت، وهك (جۆ)، بۆ ئه وه ی منداله که وشه یه کی نوئی به و تیپه فیر بییت.
ل: 13: وشه ی (پایز) بکریت به (پایز) و (گه یوه) بکریت به (گه یوه).

ل: 14، 25: (سوید) بکریت به (سوید)، (ماتۆر) نییه و (ماتۆر) ه. له بری وشه ی (ماتۆر) وشه یه کی دیکه، که به (پ) ته واو ده بییت، دابنریت رهنگه باشته ر بییت. بۆ نمونه (ده ستار)، که له کورده واریشه وه نیزیکه، یا (بازار) یا (بازئیر)، که به واتای: بازار و شاریش دیت، یا شتیکی دیکه.

ل: 15: رهنگه وشه ی (ناو) ی: (ماسی له ناو ئاودا ده ژی)، زیاده بییت و پیویست نه کات.

ل: 16: 1. پیموایه له نئوان بووکی راسته قینه و بووکی یاریدا، جیاوازی هه یه یا ده بیته هه بیته. بووکی یاری زئیر (بووکه شووشه و بووکه له ی پئی ده لین. رهنگه به کاره ی نانی یه کئ له وانه کاره که ئاسانتر بکات و بووک و بووکه شووشه له یه ک جیا بکاته وه. ئه و شتانه ش، که مندال گه مه یان پئی ده کات، ده کریت وشه ی "له یستۆک" یان بۆ به کار به ریت.

2. ده کریت وشه ی (توو) ییش له گه ل ئه و وشانه دا بنووسریت، چونکه دارتوو له کوردستان زۆره و کوردیش توو چاک ده خوات.

ل: 21، 44: (ته له فون) بکریت به (ته له فون).

ل: 22: 1. (مه یمون) ی دئیری 4 بکریت به (مه یمون).

2. له بری وشه ی (مۆن)، که له شوینی دیکه شدا به کار هاتوو، وشه ی دیکه به کار به یئریت چاکتره. وهك (مشک، مار، مانگا، میرووله، مایین، مریشک، مانگ، مهشکه).

ل: 23: باشه (ئالاکهت) لابر دووه، به لام به راستی ئه م (من مندالم) هیش زۆر نارپیکه و کیش و موسیقای لهنگه. ده کریت له بری ئه وه شیعیریکی دیکه دابنریت، که بۆ یا به سه ر یا به زمانی منداله وه گوترا بییت و پیموایه له و بابه تانه زۆر هه ن، بۆ نمونه:

ئیمه مندالی جوانین   ئاواتی نیشتمانین
شادمان و کامه رانین   که نه وه ی کوردستانین

ئو شیعره وهک گۆرانیش هه‌یه. ئه‌لبهت من ههر ئه‌وه‌نده‌ی لێ ده‌زانم، به‌لام بۆ خۆی زیاتره. ئه‌گه‌ر هه‌ولده‌ی په‌نگه ده‌ستت بکه‌وێت.

ل:24: پیموایه وشه‌ی (سه‌ریان) هه‌له‌یه‌کی بلاوبوووه‌یه، چونکه سه‌ر= بان. وشه‌ی (بان) له گه‌رمیان به‌کار ده‌برێت و که ده‌لێن (له بان میزه‌که) واته: (له سه‌ر میزه‌که) یا که ده‌لێن (بانی خانوو) واته: (سه‌ری خانوو) یا (به بان چاو) واته: (به سه‌ر چاو). بێجگه له‌وه‌ش زۆر نووسه‌ری گه‌وره‌م دیتوو، که بۆ وشه‌ی (سه‌ریان) ههر ده‌نووسن (بان).

ل:26: وشه‌ی (کاتێ) زیاده‌یه، (که له کوردستان بووم...) باشتره. (هه‌لوژه) بکریت به (هه‌لوژه).

ل:27: (تابان) فارسییه، بکریت به (تارا، ته‌وار، ته‌روو...) باشتره.

ل:31: له بری (سابوونی په‌قی) من (نانه‌په‌قه)م بیستوو، واته: ته‌نێ سه‌ردێره‌که و یه‌که‌م به‌یت ده‌گۆرێت و وای لێ دیت: (نانه‌په‌قه پشته‌ته‌قه). پیموایه به‌م شیوه‌یه‌یش باشتر له‌گه‌ڵ کێشی شیعره‌که‌دا ده‌گونجیت. من خۆم به‌ مندالیی ئه‌و یارییه‌م کردوو. دوو مندال پشت ده‌که‌نه یه‌کتر و قۆل له قۆلی یه‌کتر ده‌که‌ن و یه‌کێکیان داده‌چه‌میته‌وه و یه‌کێکیان به‌رز ده‌بیته‌وه و ئه‌وجا ئه‌وی دی داده‌چه‌میته‌وه و ئه‌وی دی به‌رز ده‌بیته‌وه و به‌و جوژه یه‌کدی له سه‌ر پشته‌ی خۆیان هه‌لده‌گرن و له‌گه‌ڵ ههر داچه‌میته‌وه و به‌رزبوونه‌وه‌یه‌که‌دا یه‌کێکیان یه‌که‌م به‌یت ده‌لێ و ئه‌وی دی دووهم به‌یت. ئه‌گه‌ر وێنه‌یه‌کی وای بۆ دابنێ باشه.

ل:35: (ئاورینگ) بکریت به (ئاورینگ) یا (ئاونگ).

ل:36: (پیشانی) بکریت به (پیشانی)، که له (پینیشاندان) هوه هاتوو، نه‌ک (پینیشان). وشه‌ی (لێ ی) بکریت به (لێی) و به‌سه‌ریه‌که‌وه بنووسریت.

ل:41: (یاری مان) بکریت به (یاریمان). (له‌به‌رده‌می) بکریت به (له‌به‌ر). (له به‌ر بارانه‌که یارییان ده‌کرد؟) بکریت به (له به‌ر باران یارییان ده‌کرد؟)، چونکه وشه‌ی (بارانه‌که) له‌وێ یه‌ک بارانی ده‌ستنیشانکراو دیاری ده‌کات و ده‌گه‌یه‌نیت، به‌لام (باران) به‌ گشتیه‌یه. (نا، له‌به‌ر بارانه‌که یاریمان نه‌ده‌کرد) ئه‌و (بارانه‌که) یه‌ بکریت به (باران).

ل:45: 1. (من به‌ فرۆکه هاتم بۆ سوید،..)، (سوید)ه‌که‌ی بکریت به (سوید) و ئه‌و (،) هیه بکریت به (،)خال(نوخته).

2. (کاتێ شه‌ش سال بووم..) بکریت به (ئه‌و کاته شه‌ش سالان بووم)، چونکه کورد ده‌لێ (شه‌ش سالان بووم) یا (ته‌مه‌نم شه‌ش سال بوو)، یا بکریت به (کاتیک که شه‌ش سالان بووم) یا (که شه‌ش سالان بووم) یا (که ته‌مه‌نم شه‌ش سال بوو) و ئه‌و رسته‌یه‌ش بخریته‌ پیش (من به‌ فرۆکه هاتم بۆ سوید).

ل:46: (جادوگر) بکریت به (جادوگر).

ل:50: 1. (به‌رخ ئازهلێکی مالی یه‌..)، رسته‌که راسته، به‌لام به‌رخ بۆیه مالییه، چونکه دایکی، که (مه‌پ)ه مالییه. وه‌ک ئه‌وه وایه بلێی: (توتکه ئازهلێکی مالییه) یا (به‌چکه‌پشيله ئازهلێکی مالییه) یا (جاشه‌که‌ر ئازهلێکی مالییه) یا (جووجه‌له‌ بالنده‌یه‌کی مالییه)، ئه‌لبهت ئه‌گه‌ر سه‌گ و پشيله و که‌ر و مریشک مالی نه‌بن، توتکه‌سه‌گ و بێجووه‌پشيله و جاش و جووجه‌له، مالی نابن، به‌لام تۆ مه‌به‌ستت (خ)ه‌که‌یه، ده‌نا تۆزیک لاوازه.

2. (دارخورما) بکریت به (خورما).

ل:51، 59: 1. (هه‌ندێ جار خه‌ویان..)، (هه‌ندێ جار له خه‌ومدا..)، وشه‌ی (خه‌و)، که بۆ (حلم)ی عه‌ره‌بی و (Dream)ی ئینگلیزی و (Dröm)ی سویدی دانراوه، بکریت به (خه‌ون)، چونکه (خه‌ون، ده‌کاته: Dröm، Dream)، به‌لام (خه‌و) ده‌کاته (خه‌وتن، نووستن، پازان). بێگومان ههر خه‌لکی مه‌هابادیش بۆ خۆیان وا ده‌لێن. بێجگه له‌وه‌ی، که له‌ نووسیندا (خه‌ون) و (خه‌و) له یه‌ک جیا ده‌کرینه‌وه. عه‌ره‌ب (نوم و حلم) به‌کار دین و له کوردیشدا (خه‌و و خه‌ون) هه‌ن.

2. (هه‌ندئ جار له خومدا ده‌فرم بۆ لایان..)، پاش گۆرینی (له خومدا) بۆ (له خومدا)، (له خومدا) هه‌ر بکریت به (له خومدا) باشته.

ل:54: (ئیمه له سه‌رت ناکه‌ین!)، نازانمان چیه، ئه‌گه‌ر مه‌به‌ست یارمه‌تیدان و هاریکاریکردن و کۆمه‌ک بێت، ئه‌وا کورد نالئ (له سه‌رت ناکه‌ین) به‌لکه ده‌لئ: له سه‌رت ناکه‌مه‌وه! له سه‌رت ناکه‌ینه‌وه! له سه‌ری ده‌که‌مه‌وه! له سه‌رم ده‌کاته‌وه! له سه‌ری کردمه‌وه! له سه‌رمی کرده‌وه! له سه‌رمانیان کرده‌وه! له سه‌ریان ده‌که‌ینه‌وه! له سه‌رتان ده‌که‌ینه‌وه! ئیدی به‌و جۆره.

ل:56: من ئه‌و شیعره فۆکلۆرییه‌م به‌م شیوه‌یه بیستوه:

حاجی له‌قله‌ق مار هات

ماری زه‌نگله‌دار هات

حوشتر به‌قه‌تار هات

هه‌م درێژه‌ی هه‌یه، به‌لام من نایزانم. دیاره به‌ شیوه‌یه‌کی دیکه‌ش بیستومه:

حاجی له‌قله‌ق ده‌نووک ته‌قته‌ق

کیسه و که‌مه‌ر یا پیغه‌مه‌ر

پیموایه (ماری سه‌وز و سوور هات) له‌گه‌ل کیشی (حاجی له‌قله‌ق مار هات) دا، ریک نییه. بێجگه له‌وه‌ش دوو به‌یته‌که‌ی دوا‌یی له‌ تازه‌بابه‌ت ده‌چن.

ل:59: (دایکی له‌ ده‌نگی نۆزان پاچه‌نی.. بکریت به‌ (دایکی له‌ ده‌نگی نۆزان پاچه‌نی و وتی:). (دایکی پرسباری کرد: - کام بووکه؟)، (کام بووکه؟) بکریت به‌ (کام بووکه؟).

ل:61: (که‌چی پۆژیکیان دار گوێزه‌که‌ گه‌لاکانی وشک بوو و وه‌ری) بکریت به‌ (که‌چی پۆژیکیان گه‌لاکانی/گه‌لا‌ی دارگوێزه‌که‌ وشک بوونه‌وه و وه‌رین).

ل:62: دوا‌ی (ژیا‌به‌وه) و (گه‌لا‌ی ده‌رکرد) فاریزه (،) دابنریت. دوا‌ی (گوێزی زۆری گرت) خال/نوخته (،) دابنریت.

ل:64: (..بپروایان پێ نه‌کرد..وه‌که‌س به‌ ده‌نگی یه‌وه نه‌چوو) بکریت به‌ (بپروایان پێ نه‌کرد و که‌س به‌ ده‌نگیه‌وه نه‌چوو). به‌کاره‌یتانی (وه) له‌ کوردیدا راست نییه و ئه‌وه به‌کاره‌یتانی عه‌ره‌بیه، چونکه عه‌ره‌ب ده‌لئین: (و،) به‌ فه‌ته‌که‌ی سه‌ریه‌وه، که ده‌کاته (وه) به‌ کوردی. واته: فه‌ته‌ی عه‌ره‌بی ده‌کاته (ه) ی کوردی. بۆ نمونه: (القلم و الکتاب) ئه‌گه‌ر کورد بیکات به‌ (قه‌له‌م وه‌ کتیب) ئه‌وه هه‌له‌یه و ده‌بێ بێته (قه‌له‌م و کتیب).

بێجگه له‌و سه‌رنجانه‌ی سه‌ره‌وه، چه‌ند تیبینییه‌کی گشتیشم هه‌ن:

1. کتیبه‌که‌ چ ناویکی به‌ سه‌ره‌وه نه‌بوو. په‌نگه خراپ نه‌بیت ئه‌گه‌ر ناویکی نوێی بۆ بدۆزیته‌وه، که تا راده‌یه‌ک له‌گه‌ل ته‌مه‌نی مندالدا بگونجیت.

2. پیموایه ده‌کرئ له‌ بری ئه‌و ناوه سویدیانه، که نووسبوتن ناوی دیکه‌یش دابنرین، بۆ نمونه ناوی خه‌لکی دیکه‌ی ناسویدی، که له‌ سوید ده‌ژین.

3. ئه‌گه‌ر له‌ پال وشه‌ی ته‌نیا و سه‌ربه‌خۆکاندا، وینه هه‌بیت زۆر باشه.

4. وشه‌ی وه‌ک (لئ ی)، (گوئ ی)، (جئ ی)، (کئ ی)، (ده‌نگی یه‌وه) و...، پیکه‌وه بنوسرین، به‌ لای منه‌وه چاکتره. واته: بکرین به‌ (لئ ی، گوئ ی، جئ ی، کئ ی)، ده‌نگیه‌وه (بۆ ئه‌وه‌ی هه‌ر له‌ سه‌ره‌تاوه مندال بیزانیت و فی‌ری بێت و بێجگه له‌وه‌یش ئاسانتره به‌ سه‌ریه‌که‌وه بنوسرین.

5. (ر) ئه‌گه‌ر له‌ پێشه‌وه‌یش بێت، هه‌ر به‌ (ر) بنوسریت، واته: حه‌وته‌که‌ی/کلاوه‌که‌ی بۆ بکریت، چونکه بۆ مندال ئاسانتره جیاوازی له‌ نێوان (ر) و (پ) دا بکات، به‌لام (پ) ی بجه‌وتی/بیکلاوی پێشه‌وه و (ر) حه‌وتداری/کلاوداری

ناوه پاست و دواوه، که هه موویان (پ) بن و یه کیکه حهوتی/کلاوی نه بیته و یه کیکه هه بیته، مندال تووشی سه رلیشیوان دهکات و ده پرسه یو؟ و له پووی پاستیشسه وه ده بی (پ) قه له و له هر کوئی بیته، پاش، پیش و ناوه پاست، هر قه له و بیته.

6. پیموایه تیگسته کان که من و ئەگەر له گه ل کتیبه که ی (ئبراهیم ئەمین بالدار) و ئەوانه ی کۆمه له و دیموکراتی کوردستانی ئیران و ئەوه ی ئیراندا به راورد بکری، ئەوان تیگستیان زۆرتره. بیگومان زۆری تیگست و وشه ی جۆراوجۆر، خه زینه ی وشه لای مندال زیاد دهکات.

7. شیوه ی کتیبه که و دارشتنی زۆر له (ئەم بخوینین Em bixwinin) ی کرمانجی ده چیت. شیکردنه وه ی پرسته بۆ برگی بچووک بچووک و دهنگ، کاریکی باشه، به لام پیموایه، کرمانجهکان له و بواره دا ئەزمونیکیان نییه و هه ر شتیکیشیان هه بیته، ته نی تاقیکردنه وه ی سویده.

8. له بری ئە و شیعری، که له سه ر زستان و نه ورۆز نووسراوه و هی (ن. ئە یار) ناویکه و له کتیبه که ی کۆمه له دا هه یه، ده کرا شیعری باشتر هه لبرژیریت له باره ی نه ورۆزه وه، بۆ نمونه ئە وه ی، که ره فیه ق چالاک به گۆرانی ده یگوت:
جه ژنه جه ژنی کوردستانه جه ژنی نه ورۆزه
به تیشکی ناگر ده نووسم جه ژنه پیرۆزه

ده کری زۆرت شیعری مندالانه بخرینه نیو لاپه ره کانه وه، به تایبهت شیعری شاعیری مه زن و ناسراو، وه ک: گۆران، بیکه س (فایه ق)، هه ژار و زۆری دیکه، بۆ نمونه: که رویشک له ناو لانه... که هی گۆرانه.

9. ئەگەر، له کۆتای کتیبه که دا، پاشکویه ک وه ک فهره نگوک هه بیته، باشه، چونکه مادام بۆ مندالی کوردی موکریان، سلیمانی، سنه، هه ولیر، که رکوک، کرماشان، خانه قین، کویه، سه قز، ورمی و شوینانی دیکه یه، ده بی هه ندی وشه لی کبدرینه وه و به زاراوه یه کی دیکه ش بنووسری. بۆ نمونه، شووتی، سک، یاپراخ، پوول، مانگا، ساج، قارچک و زۆری دیکه ش. ئە لبهت نه ک هه ر مندال، به لکه مامۆستا که ش سوودی لئ وه رده گری، چونکه ئە ویش ره نگه هه ندی وشه ته نی به زاراوه که ی خۆی زیتر به هه چی دیکه نه یزانیته و نمونه ییش بۆ ئە وه زۆره! له کۆتاییشدا هیوام سه رکه وتنته.

ئەمجه د شاکه لی 1990/2/12

دوای ماوه یه ک ئە و دوو ره شنووسه ی، که من پیااندا چومه وه، کران به کتیب و له سه ر ئە رکی کارگێری خویندنگه کان چاپ کران. دواتر، په لکه زپرینه، چه ند کتیبی دیکه ی وه ک: ره زبه ر و گه لارپیزان و شتی دیکه ییشی به دوا دا هاتن و چاپی دووم و سیه میش کرانه وه. له م ولاته و دیاره له هه مو شوینیکی جیهانییدا هه ر وایه، پیوه ند و ناسیای و نیزیکیه تی که سیتی و خۆنیزیکه سته وه له ده سه لات و کاربه ده ستان، پۆلی خۆی ده بینیت. هه ر بۆیه ش کاره کان، که ده بوو کۆمیته یه کی پیکه اتوو له کۆمه له خه لکیکی تا راده یه ک بریک شاره زا، ئە نجامی بدن، گۆردرا و به تاقه یه ک که س سپیردرا. تاکاریی جیی کۆکاریی و هه ره وه زی گرتوه. مامۆستا سه ره عه زیزیش، که ئیدی بوو به خودانی پڕۆزه که، گوئی، دیاره نه ک هه ر بۆ سه رنج و تیبینیه کانی من، به لکه بۆ ئە وانه ی مامۆستا پشکو نه جمه ددین و مامۆستا هه مه سه عید هه سه نیش، پانه دیراوه و شتاقیشیانی ره چاو نه کردوون. گومانیش له وه دا نییه، پڕۆزه یه کی له و جۆره، ئە گه ر کویه تی و به کۆمه ل کرابا و تاکه که سی نه بووایه، گه لیک ریکوپیکتر و له بارتر ده بوو، وه ک له وه ی که بوو، و دۆی داده ش هه رگیز به و شیوه یه نه ده ترنگا، به لکو ده خه ستا و به تامتری ش ده بوو.

دیسه مه بری 2000